

Daniel Nițu

Imunitatea șefului de stat în dreptul penal

Universul Juridic
București
-2012-

Editat de S.C. Universul Juridic S.R.L.

Copyright © 2012, S.C. Universul Juridic S.R.L.

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

S.C. Universul Juridic S.R.L.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al

S.C. Universul Juridic S.R.L.

**NICIUN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ NU VA FI
COMERCIALIZAT DECÂT ÎNSOTIT DE SEMNĂTURA ȘI
ȘTAMPILA EDITORULUI, APLICATE PE INTERIORUL
ULTIMEI COPERTE.**

REDACTIE: tel./fax: **021.314.93.13**
tel.: **0731.121.218**
e-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

DEPARTAMENTUL telefon: **021.314.93.15; 0726.990.184**

DISTRIBUȚIE: tel./fax: **021.314.93.16**
e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

www.universuljuridic.ro

**COMENZI ON-LINE,
CU REDUCERI DE PÂNĂ LA 15%**

Aspecte preliminare

□ 1. Introducere

Cu riscul de a surprinde cititorul, familiarizat probabil cu o manieră conservatoare de structurare și abordare a analizei, am preferat să dedicăm – sub „protecția” generoasă a acestui *chapeau* - o secțiune distinctă unor prime aspecte, *de ordin preliminar*.

Argumentele ce stau în spatele opțiunii noastre rezidă, în principal, în volumul mare de informație ce face obiectul analizei noastre și care, datorită specificului său, este posibil să inducă o oarecare doză de confuzie sau chiar să obosească cititorul, în absența unei „aclimatizări” corespunzătoare.

În cadrul acestei secțiuni, preocupați mai degrabă de formă, iar nu de fond, vom încerca să schițăm cititorului cadrul general al viitoarei noastre analize, identificând elementele-reper ale studiului nostru.

Doar astfel credem că vom putea evita unele repetiții obositoare pe parcursul celor două părți ale tezei, respectiv că vom putea convinge în raport de maniera noastră neortodoxă de sistematizare a materiei. Mai mult, sperăm că astfel cititorul va înțelege motivele pentru care unele subiecte nu au fost tratate deloc sau doar tangent în cadrul tezei, în ciuda unei aparente relații mai strânse cu subiectul analizei noastre.

□ 2. Conceptul de șef de stat în dreptul intern și internațional. Limitele analizei

Așa cum am precizat în rândurile de mai sus, prezenta secțiune are mai degrabă un rol formal, ea sugerând cititorului o imagine de ansamblu asupra analizei de detaliu, pe fond, ce va urma.

Raportat la domeniul *dreptului național*, fără a dori la acest moment, să pătrundem în domeniul rezervat autorilor de drept constituțional¹, precizăm că, indiferent de tipul de stat, forma de guvernământ, respectiv regimul politic², analiza noastră este circumscrisă instituției șefului de stat³, noțiune ce cuprinde

¹ Domeniu pe care îl vom atinge, inevitabil, la momentul analizei prevederilor din dreptul nostru intern, respectiv din dreptul comparat – pentru dezvoltări, a se vedea *infra*, Partea I, cap. II și cap. III.

² Asupra acestor clasificări, a se vedea I. Deleanu, *Instituții și proceduri constituționale – în dreptul român și în dreptul comparat* –, Ed. C.H. Beck, București, 2006, p. 94 și urm.

³ Pentru o amplă prezentare a semnificației noțiunii, precum și a implicațiilor pe care le implică recunoașterea statutului de șef de stat, a se vedea A. Borghi, *L'immunité des dirigeants politiques en droit international*, Helbling & Lichtenhahn, Basel, 2003, p. 18-34.

fie instituția *președintelui*, fie cea a *monarhului*¹, fie chiar un organ colegial², în funcție de prevederile constituționale incidente în fiecare caz³.

Astfel, nu va face obiectul analizei figura primului-ministru (chiar dacă, *in concreto*, atribuțiile de putere conferite de legislația aplicabilă îl ridică *de facto* la rangul șefilor de stat) sau a altor reprezentanți oficiali ai statului, ca miniștri ai afacerilor externe sau de interne etc. Totuși, prin excepție, unele dintre cazurile implicând astfel de oficiali vor fi supuse analizei fie distinct, fie tangent, în măsura în care au avut repercusiuni general acceptate în doctrină asupra instituției șefului de stat, înțeles în sensul său clasic, la care am făcut referire mai sus⁴.

Din perspectiva *dreptului internațional*, nu vom supune atenției cititorului cazurile implicând șefi ai unor state care nu au fost recunoscute internațional⁵. Trecând peste caracterul „profund politic” al instituției recunoașterii internaționale a statelor⁶, de recunoașterea statului pe plan internațional se leagă recunoașterea atributelor sale, printre care inclusiv imunitățile statului suveran⁷. Așa cum vom vedea în continuare, la nivelul dreptului internațional, cel puțin conform opiniilor tradiționale cvasi-majoritare, imunitatea șefului de stat decurge în mod implicit din cea a statului, astfel că, neexistând din punct de vedere juridic statul,

¹ C. Debbasch, J.-M. Pontier, J. Bourdon, J.-C. Ricci, *Droit constitutionnel et institutions politiques*, Ed. Economica, Paris, 2001, p. 181.

² Ca, de exemplu, sistemul elvețian. Pentru detalii, a se vedea G. Hokema, *Immunität von Staatsoberhäuptern*, Peter Lang, Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien, 2002, p. 25-26; C. Tangermann, *Die völkerrechtliche Immunität vom Staatsoberhäuptern. Grundlagen und Grenzen*, Duncker & Humblot, Berlin, 2002, p. 104; A. Borghi, *op. cit.*, p. 26-31.

³ În acest sens, a se vedea H. Kreicker, *Völkerrechtliche Exemtionen. Grundlagen und Grenzen völkerrechtlicher Immunitäten und ihre Wirkungen im Strafrecht*, Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Duncker & Humblot, Berlin, 2007, vol. II, p. 709-710. Analizând semnificația noțiunii *șef de stat*, autorul arată că nu are relevanță denumirea, atribuțiile inerente pe plan intern ale acestuia sau organizarea instituției în sine (putând chiar fi un organ colegial), acestea fiind aspecte ce țin de dreptul constituțional al fiecărui sistem în parte. De asemenea, citând-o pe G. Hokema, autorul arată că șeful de stat poate fi un organ colegial sau poate fi simultan șeful mai multor state – exemplul reginei Marii Britanii.

⁴ Anticipând, din cadrul primei categorii menționate, facem referire la persoana fostului prim-ministru al Ruandei, Jean Kambanda (*infra*, Partea a II-a, cap. II), respectiv la fostul ministru de externe al Republicii Democrate Congo, Abdoulaye Yerodia Nombasi (*infra*, Partea a II-a, cap. IV). Raportat la cea de-a doua categorie, cazul *Ariel Sharon* a fost atins doar tangențial, nefăcând obiectul analizei noastre.

⁵ Pentru o privire asupra discuțiilor legate de instituția recunoașterii statelor și imunitatea șefului de stat, a se vedea A. Watts, *The Legal Position in International Law of Head of States, Heads of Governments and Foreign Ministers*, Recueil des Cours, 1994, III, vol. 34.

⁶ În acest sens, a se vedea, M.I. Niciu, *Drept internațional public*, Ed. Servosat, Arad, 2001, p. 93.

⁷ În acest sens, a se vedea V. Constantin, *Drept internațional public*, Ed. Universității de Vest, Timișoara, 2004, p. 243-254.

nu se poate purta o discuție în raport de instituția imunității șefului de stat¹. Urmând această linie de idei, nu vom analiza cazul lui *Radovan Karadžić*, președintele autoproclamatei Republici Srpska, caz actualmente *pendente* pe rolul Tribunalului Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie². Astfel, datorită faptului că Republica Srpska nu a fost la niciun moment recunoscută oficial pe plan internațional ca un stat suveran și independent, imunitatea șefului statului nu are cum să devină incidentă. În consecință, acest caz nu va face obiectul unei analize distincte, unele trimeri fiind făcute, așa cum am precizat, doar în măsura în care cazul în sine este tangent cu alte subiecte de interes pentru studiul nostru. Pe baza aceluiași considerente, în cadrul Părții I, nu vom trata nici hotărârile pronunțate de instanțele americane în anii '90 contra lui Karadžić, în domeniul despăgubirilor civile³. În fapt, chiar în cazurile citate, instanța a ajuns la aceeași concluzie, arătându-se că „(...) doar statele recunoscute se bucură de anumite privilegii și imunități în raport de procedurile judiciare”⁴.

În fine, pentru a epuiza problema, simetric există și ipoteza unui stat recunoscut pe plan internațional, dar al cărui șef de stat nu este, însă, recunoscut ca atare. Deși doctrina de drept internațional public analizează astfel de situații în mod tradițional legate de „recunoașterea guvernelor”⁵, credem că asemenea ipoteze pot apărea și în cazul unui nou șef de stat care ocupă puterea prin forță, ca urmare a unei revoluții sau lovituri de stat, căci nu se poate pune problema recunoașterii sale atunci când acesta este instalat conform procedurilor constituționale și legale existente. Spre deosebire de instituția recunoașterii statelor ce implică doar un anumit factor politic, procedura recunoașterii guvernelor este o practică esențialmente politică⁶. Ținând seama de caracterul politic al deciziilor adoptate în astfel de situații, nu vom fi la fel de tranșanți ca în ipoteza statelor nerecunoscute internațional, motiv pentru care vom trata și astfel de cazuri, mai ales în raport de jurisprudența americană. Precizăm, însă, dintr-un bun început, pentru identitate de rațiune cu ipoteza primului-ministru, că nu vom supune discuției cazul unor șefi de stat *de facto*, ce ocupă o poziție similară președintelui

¹ În acest sens, R.A. Kolodkin, *Preliminary report on immunity of State officials from foreign criminal jurisdiction*, International Law Commission, Sixtieth session, Geneva, 5-6 mai, 7-8 august 2008, la adresa http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_601.pdf, p. 63.

² Pentru o privire generală asupra cazului, a se vedea Communication Service/Media Outreach Web, *Case Information Sheet. Radovan Karadžić (IT-95-5/18)*, la adresa http://www.icty.org/x/cases/karadzic/cis/en/cis_karadzic_en.pdf.

³ A se vedea *Doe c. Karadžić*, 1993 și *Kadić c. Karadžić*, 1994, ambele de pe rolul District Court, Southern District of New York, 1994, apud R.A. Kolodkin, *op. cit.*, p. 63. A se vedea și C. Tangermann, *op. cit.*, p. 65-69.

⁴ United States Court of Appeals, 2nd Circuit, cazul *Kadić c. Karadžić și Jane Doe I și Jane Doe II c. Karadžić*, 13 octombrie 1995, la adresa <http://www.uniset.ca/other/cs5/70F3d232.html>, p. 16. A se vedea și C. Tangermann, *op. cit.*, p. 61-63.

⁵ A se vedea R. Miga-Besteliu, *Drept internațional public*, Ed. All Beck, București, 2005, vol. I, p. 38.

⁶ V. Constantin, *op. cit.*, p. 246.

sau monarhului, fără, însă, nicio bază legală, fie ea de drept intern sau internațional. Facem referire aici în primul rând la cazul *Noriega* din practica instanțelor americane, unde s-a arătat că, pentru a se putea verifica incidența imunității șefului de stat, trebuie ca acesta „(...) să fie recunoscut ca șef de stat, fie sub imperiul Constituției din Panama, fie de către Statele Unite”¹.

□ 3. Instituția imunității. Imunitatea șefului de stat

Atât în dreptul comparat, cât și în dreptul intern, nu există o definiție a conceptului de imunitate în general și, cu atât mai puțin, a instituției imunității șefului de stat, deși – așa cum vom vedea pe parcursul studiului nostru –, noțiunea este regăsită în textele Constituțiilor din majoritatea sistemelor de drept, iar numeroase instrumente internaționale utilizează termenul². Ușor superficial și generalizând, dar foarte pragmatic, imunitatea a fost considerată atât la nivelul dreptului național, cât și a celui internațional, ca o excepție sau excludere de la exercitarea jurisdicției, în considerarea statutului entității, fie el statul sau o persoană anume desemnată³. Pe aceeași linie de idei, catalogând instituția ca o barieră sau ca un obstacol în calea exercitării jurisdicției, doctrina era divergentă doar în raport de natura juridică a instituției – excepție procesuală, o apărare pe fond, un drept *intuitu personae* sau o relație juridică etc.⁴.

Divergențele care au apărut în doctrină în raport de definirea și natura juridică a imunității sunt datorate, în mare parte, unei abordări neunitare și lipsite de coerență asupra instituției în sine. În continuare, vom încerca să oferim o imagine de perspectivă asupra instituției, arătând modul în care aceasta a evoluat în timp, în funcție și de diferite evenimente istorice, respectiv de evoluția societății în ansamblul său. Precizăm că, asumându-ne riscul de a anticipa una dintre principalele clasificări ale imunității, pe parcurs vom fi obligați să facem unele distincții între dreptul național și, respectiv, cel internațional, acolo unde acestea sunt imperios necesare.

¹ A se vedea *United States c. Noriega*, District Court, Southern District of Florida, 1990, în J.J. Paust, M.C. Bassiouni, S.A. Williams, M. Scharf, J. Gurulé, B. Zagaris, *I.C.L. Cases and Materials*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 1996, p. 163 și urm. A se vedea și D. Nițu, *Cazul Noriega. Imunitatea șefului de stat și traficul de droguri*, Caiete de Drept Penal, nr. 1, 2010, p. 83 și urm. Soluția a fost menținută și în apel – a se vedea *United States Court of Appeals, Eleventh Circuit. Nos. 92-4687, 96-4471, UNITED STATES of America, Plaintiff-Appellee, c. Manuel Antonio NORIEGA, Defendant-Appellant*, 17 iulie 1997, la adresa <http://caselaw.lp.findlaw.com/cgi-bin/getcase.pl?court=11th&navby=docket&no=924687MAN>.

² În acest sens, R.A. Kolodkin, *op. cit.*, p. 28 și urm.

³ F. Przetacznik, *Protection of Officials of Foreign States according to International Law*, Martinus Nijhoff Publishers, Haga – Boston - Londra, 1983, p. 10, apud R.A. Kolodkin, *op. cit.*, p. 28-29.

⁴ Pentru o privire generală asupra acestor opinii, a se vedea R.A. Kolodkin, *op. cit.*, p. 28 și urm.

□ 4. Un scurt istoric al instituției imunității șefului de stat

4.1. Dreptul cutumiar și Convenția de la Viena din 1961

Așa cum aminteam, nici chiar la ora actuală, în dreptul internațional nu există un instrument internațional în vigoare care să reglementeze instituția imunității șefului de stat. Pornind de la realitatea juridică constând în faptul că imunitatea șefului de stat nu a fost niciodată codificată, în literatura de specialitate s-a arătat că izvorul legal al instituției este reprezentat de prevederile dreptului cutumiar, derivat din istoria europeană, când suveranitatea statului și conducătorul acestuia (de regulă, un monarh) erau considerate două noțiuni indivizibile, astfel că imunitatea acordată șefului de stat era considerată o extindere a imunității acordate statului *per se*¹. De asemenea, conform aceleiași opinii, imunitate șefului de stat decurge, prin interpretare, din prevederile Convenției de la Viena din 1961 privind relațiile diplomatice², ce codifică parțial dreptul cutumiar. Deși limitată la persoana agentului diplomatic, Convenția prevede că persoana agentului este inviolabilă (art. 29), respectiv că agentul diplomatic se bucură de imunitate penală, civilă și administrativă în statul acreditat (art. 31 par. 1). Pornind de la aceste prevederi, este unanim admis că textul distinge între imunitate procedurală, acordată agentului pe durata funcției și, respectiv, imunitate materială, ce produce efecte și ulterior încetării funcției. Dacă imunitatea procedurală (*ratione personae*) privește doar actele agentului – incluzând pe cele penale și civile –, imunitatea substanțială (*ratione materiae*) este aplicabilă doar în raport cu actele statului, adică actele comise în exercitarea atribuțiilor funcției.

Legând, prin analogie, persoana șefului de stat de cea a agentului diplomatic, se ridică întrebarea unde și de ce s-a ajuns ca imunitatea șefului de stat, perceput ca statul însuși inițial în dreptul cutumiar, să fie „blocată” de subtile clasificări juridice între tipuri de imunități și categorii de acte³?

Răspunsul la această întrebare este unul extrem de dificil și credem că poate fi înțeles – poate! – la finalul întregului nostru studiu. La acest moment, încercăm doar să schițăm „fracturile” care au apărut de-a lungul istoriei și care au

¹ H. Altman, *The Future of Head of State Immunity: The Case against Ariel Sharon*, aprilie 2002, p. 4, la adresa <http://www.indictsharon.net/heidialtman-apr02.pdf> (link nefuncțional la ora actuală).

² Convenția cu privire la relațiile diplomatice, Viena, 18 aprilie 1961, ratificată de România prin Decretul nr. 566/1968, publicat în Buletinul Oficial nr. 89 din 8 iulie 1968. Pentru textul integral al Convenției, a se vedea M.I. Niciu (coord.), *Culegere de documente de drept internațional public*, Ed. Lumina Lex, București, 1997, vol. I, p. 312. Varianta originală, în limba engleză, poate fi accesată la următoarea adresă: http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_1_1961.pdf.

³ Pentru o prezentare detaliată a modului în care efectele instituției imunității au ajuns să fie restrânse, în timp, a se vedea, în raport de răspunderea statelor, R. Van Alebeek, *The Immunity of States and Their Officials in International Criminal Law and International Human Rights Law*, Oxford University Press, Oxford, 2008, p. 12 și urm.

deschis drumul spre modul în care instituția imunității șefului de stat este recunoscută în teoria și practica modernă.

4.2. Despre teoriile tradiționale privind imunitatea statului și a suveranului. Imunitate sau impunitate?

Chiar dacă inițial statul și conducătorul său – de regulă, la acel moment în istorie, un monarh pe viață – reprezentau două elemente indisolubil legate¹ și care nu păreau să poată avea o autonomie proprie nici măcar conceptuală², în timp, odată cu conturarea principiilor răspunderii individuale, răspunderea șefului statului a început să se contureze. În condițiile posibilei angajări a răspunderii șefului de stat, imunitatea acestuia a început să devină un concept autonom, aflat, însă, la început de drum și, din start, la o răspântie de drumuri³.

Aruncând o privire în istorie, șeful statului se identifica cu monarhul, o persoană care ajungea să ocupe această poziție în considerarea legăturilor sale de filiație, urmând să conducă statul pentru tot restul vieții. Datorită statutului special ce îi permitea să ajungă să ocupe funcția, monarhul era considerat *per se* învestit cu atributul suveranității, fiind identificat cu statul⁴, pe care se considera – în mod nu doar metaforic – că îl personifică⁵: actele suveranului erau considerate actele statului, fiind direct imputabile în sarcina acestuia⁶. În consecință, toate atribuțiile de imunitate conferite statului se răsfrângeau, în mod firesc, asupra suveranului, reprezentând sursa imunității sale absolute⁷.

¹ O. Kimminich, *Das Staatsoberhaupt im Völkerrecht*, Archiv des Völkerrechts, vol. 26, 1988, p. 136.

² A se vedea C. Tangermann, *op. cit.*, p. 144.

³ În acest sens, H. Altman, *op. cit.*, p. 4; R.A. Kolodkin, *op. cit.*, p. 37-39.

⁴ Pentru o privire asupra noțiunii de suveranitate (penală) ce, în cazul concret, ajunge să fie mai mult de un simplu concept abstract, a se vedea M. Massé, *La souveraineté pénale* (1), Revue des sciences criminelles et de droit pénal comparé nr. 4, 1999, p. 906. În același sens, a se vedea Colectiv, *Immunity v. Accountability: Considering the Relationship between State Immunity and Accountability for Torture and other Serious International Crimes*, The Redress Trust, Londra, 2005, p. 11. În consecință, suveranul nu putea să răspundă penal – în acest sens, a se vedea *Duke of Brunswick c. The King of Hanover*, 1848, *Hatch c. Baez*, *Underhill c. Hernandez* în A. Bianchi, *Immunity versus Human Rights: The Pinochet Case*, European Journal of International Law, 1999, p. 256.

⁵ T. Rønneberg Ruud, *The Pinochet Case and Customary International Law*, Institut for offentlig rett skriftserie nr. 5/2002, GCS Media AS, Oslo, 2002, p. 12-13; G.M. Weller, *On the Hazards of Foreign Travel for Dictators and Other International Criminals*, International Affairs, (Royal Institute of International Affairs 1944), vol. 75, nr. 3, 1999, p. 609. Într-o variantă modernă, argumentul personificării a fost tranșat în *teoria reprezentării* – pentru detalii, A. Borghi, *op. cit.*, p. 49-50.

⁶ G. Gornig, *Die Verantwortlichkeit politischer Funktionsträger nach völkerrechtlichen Strafrecht*, Neue Justiz nr. 1, 1992, p. 13.

⁷ T. Rønneberg Ruud, *op. cit.*, p. 13; R.A. Kolodkin, *op. cit.*, p. 37-39. Pentru unele referiri la incidența cu normele actuale de drept internațional penal, a se vedea A.J. Boulter, *Souveraineté de l'État et droit pénal international*, Petit affiches nr. 112, 1999, p. 11, iar

Fără a nega justetea acestor afirmații – ba, mai mult, susținându-se că aceasta ar fi fost soluția firească, și anume ca atributele de suveranitate ale statului să devină incidente și asupra persoanei suveranului –, într-o opinie singulară, dar de certă autoritate, s-a arătat că, *de facto*, situația era însă diferită. Astfel, Sir Arthur Watts precizează că „(...) statul părea să fie proprietatea exclusivă a suveranului și, într-o măsură considerabilă, atributele personale de suveranitate ale monarhului au conferit și statului calitatea de suveranitate, iar nu invers” (cum ar fi fost logic, de altfel)¹.

Precizăm că, în ciuda argumentelor lui Arthur Watts, ce se inspiră probabil din unele exemple concrete din istorie, înțelegem să ne raliem necondiționat opiniei tradiționale, cvasiunanime, de altfel, în literatura de specialitate, conform căreia originile imunității șefului de stat rezidă în suveranitatea statului pe care îl reprezenta.

Indiferent de poziția adoptată, este însă cert că, inițial, statul și conducătorul său se identificau, iar poate cel mai ilustrativ pentru descrierea acestui *statu-quo* este celebra declarație a regelui Ludovic al XIV-lea al Franței: *L'État, c'est moi!*², sugerând identitatea dintre stat și suveran³.

Pornind de la aceste premise, inițial, deși fără a se preciza expres, teoriile utilizate pentru a justifica imunitatea statului au fost uneori vehiculate și în raport de persoana conducătorului⁴. Dintre acestea, teoria nonjurisdicției (în original, *non-justiciability*), respectiv teoria actului statului (*act of state doctrine*) sunt cele mai relevante pentru analiza noastră⁵.

pentru o discuție generală între suveranitatea clasică *versus* evoluția dreptului internațional penal, a se vedea R. Cryer, *International Criminal Law vs State Sovereignty: Another Round?*, European Journal of International Law, vol. 16, nr. 5, 2006, p. 980 și urm.

¹ A. Watts, *op. cit.*, p. 35. A se vedea și J.C. Barker, *International Law and International Relations*, Continuum, Londra – New-York, 2000, p. 148.

² J.W. Dellapenna, *Has the Time Come to Revise the Foreign Sovereign Immunities Act?*, respectiv M.S. Zaid, *Sovereign Immunity: A Comparative Perspective*, în Proceedings of the 85th Annual Meeting of the American Society of International Law, American Journal of International Law nr. 88, 1994, p. 509, 512.

³ A.K. Allo, *Mayhem in Darfur: The Accountability, Peace and Immunity Debate*, Mizan Law Review vol. 3 nr. 1, martie 2009, la adresa <http://www.ajol.info/index.php/mlr/article/viewFile/54007/42551>, p. 98. Din scrupulozitate istorică, ținem să precizăm că, deși atribuită în mod frecvent regelui Ludovic al XIV-lea, relativ recent unii istorici au contestat veridicitatea acestor susțineri, arătând că, în realitate, pe patul de moarte regele Ludovic ar fi afirmat că „eu părăsesc (lumea), dar statul va dăinui mereu” (în original, *Je m'en vais, mais l'État demeurera toujours*), sugerând exact separarea celor două concepte – pentru detalii, C. Bremner, *Things French kings never said*, Times Blogs, 29 noiembrie 2009, la adresa http://timescorrespondents.typepad.com/charles_bremner/2009/11/things-french-kings-never-said.html (link nefuncțional la ora actuală).

⁴ Pentru o opinie care insistă în sensul distingerii încă de la început între teoriile privind imunitatea statului și, respectiv, a șefului de stat, a se vedea *Introduction*, în R. Van Alebeek, *op. cit.*, p. 2.

⁵ R.A. Kolodkin, *op. cit.*, p. 34 și urm. A se vedea și H.F. von Panhuys, *In the Bordeland between the Act of State Doctrine and Questions of Jurisdictional Immunities*, International Comparative Law Quarterly, 1964, p. 1205-1208.

Teoria nonjurisdicției are un domeniu de aplicare incert, în esență împiedicând o instanță națională să își aroge competența, datorită faptului că „obiectul cererii este în fapt guvernat de dispozițiile dreptului internațional (...)”¹. Operând pe baza acestei teorii, o instanță națională va decide că nu poate să se pronunțe, de exemplu, asupra domeniului interrelațiilor din cadrul unui stat². Trebuie însă să atragem atenția că teoria nonjurisdicției nu se confundă cu imunitatea. Astfel, în strânsă conexiune cu această teorie, imunitatea e reprezentată de dictonul dictonul *par in parem non habet imperium*³, punându-se accentul mai degrabă pe statutul egalității suverane de care se bucură toate statele, la care însă se poate renunța, dacă statul își dă consimțământul la exercitarea jurisdicției de către instanțele altui stat. Nonjurisdicția, adică lipsa jurisdicției în instanțele naționale, este un concept distinct, deși, așa cum am arătat, strâns legat de imunitate. Astfel, o instanță va refuza să se pronunțe asupra validității unei legi a unui stat străin sau asupra unui act al statului respectiv comis în interiorul granițelor sale teritoriale, pe motivul că ar însemna o arogare de competență asupra afacerilor interne ale altui stat. Pentru a nu divaga, teoria nonjurisdicției este mai degrabă tangentă imunității, ea fiind – teoretic – incidentă anterior imunității. În timp, însă, unul dintre argumentele invocate în sprijinul invocării teoriei a fost existența imunității, iar nu invers, cum credem că ar fi fost firesc.

De mai mare importanță pentru obiectul analizei noastre, teoria *act of state* (*doctrine*), limitează, de asemenea, în mod esențial, exercitarea jurisdicției asupra unui stat străin⁴. Teoria este o apărare de drept material, impunând forului judiciar ce își arogă competență să se abțină de a se pronunța asupra unor cauze ce implică modul în care legislativul sau executivul unui alt stat au acționat înăuntrul granițelor sale⁵. În această formă, teoria actului statului pare mai restrânsă decât teoria nonjurisdicției, instanța având măcar posibilitatea să palpeze cazul prin verificarea dacă actul poate fi atribuit statului (iar, potrivit primei teorii, instanța nu poate atinge deloc substanța cauzei)⁶.

Totuși, analizând cele două teorii îndeaproape, acestea par însă a se suprapune, în cazul în care o instanță, operând cu *act of state doctrine*, declină

¹ A se vedea, *Immunities enjoyed by officials of States and International Organizations*, în M.D Evans (coord.), *International Law*, Oxford University Press, Oxford, 2006, p. 390, citat de R.A. Kolodkin, *op. cit.*, p. 34.

² H. Fox, *The Law of State Immunity*, Oxford University Press, New York, 2002, p. 13, apud R.A. Kolodkin, *op. cit.*, p. 34.

³ L.M. Caplan, *State Immunity, Human Rights, and Jus Cogens: A Critique of the normative Hierarchy Theory*, *American Journal of International Law*, vol. 97, 2003, p. 748.

⁴ C. Tangermann, *op. cit.*, p. 144-146.

⁵ H. Fox, *op. cit.*, p. 358, apud R.A. Kolodkin, *op. cit.*, p. 35. Pentru o amplă prezentare a unor confuzii general întâlnite în doctrina de drept internațional în raport cu această teorie, a se vedea R. Van Alebeek, *op. cit.*, p. 143-157.

⁶ A se vedea, în acest sens, decizia *Buttes Gas & Oil Co. c. Hammer*, 1982, unde instanța din Marea Britanie, îmbrățișând teoria nonjurisdicției, a precizat expres că nu poate analiza tranzacțiile altui stat, spre deosebire de abordarea pe baza teoriei *act of state doctrine* – R.A. Kolodkin, *op. cit.*, p. 35, nota de subsol nr. 148.